

Bestem Amsterdamprijs voor kunstwerk Couzijn

Beeldende kunst

Trouw
26 februari 2005

Bestem Amsterdamprijs voor kunstwerk Couzijn

Beeldende kunst

Eén van Nederlands belangrijkste openbare kunstwerken staat weg te kwijnen in Amsterdam. En dat terwijl er ~~weg~~geld is voor een fatsoenlijke restauratie. **met prijs!!**

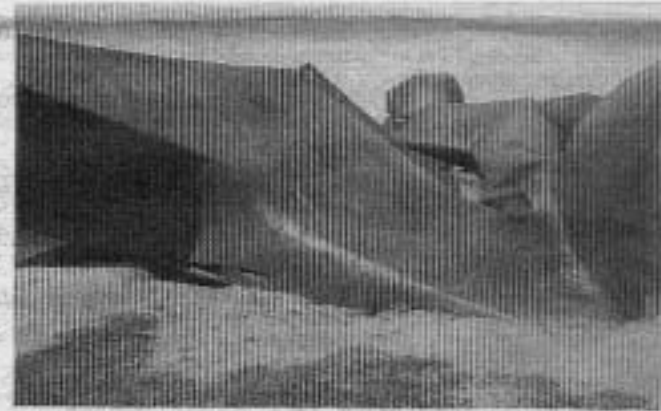
door Geert Lebbing

Op het Rotterdamse Burge-meester's Jacobplein werd op 11 juni 1963 een monumentale bronssculptuur ont-huld. Noemde de maker, de befaamde beeldhouwer Wessel Couzijn (1913-1984), dit werk 'Belichaamde Eenheid', in Rotterdam heet het sindsdien 'De Schroothoop'. Een beeld, nu op toplocatie her Weena, waar Rotterdammers niet zo trots op zijn geworden als op hun 'Zadkin', ook ooit verguisd, inter beeldnaek van hun stad.

In Amsterdam gaat men anders met kunstwerken om. In opdracht van die gemeente maakte Couzijn in 1974 het nog imposantere 'Groot Landschap' (22 x 12 x 3,5 meter), dat hij in 1974 hoog over een heuveltop in het Sloterpark drapeerde. Het beeld laat zich niet anders beschrijven dan als een majestueus gebaar, een hedendaags huimbeed.

Heeft het beeld op afstand nog altijd die fascinerende grandeur, dichterbij blijkt dat hier - eerder dan in Rotterdam - echt van een schroot-hoop sprake is. Aan de onderzijde is het doorgerot. Overal steken scherpe rafels uit. Caten dienen als vuilnis-bak. Een olievat moet zorgen dat het hoogste punt niet naar beneden don-dert. Hier dreigt niet alleen een ge-vaar voor spelende kinderen, hier voltrekt zich de regelrechte onder-gang van één van Nederlands be-langrijkste 'openbare' kunstwerken.

Al vanaf 1996 wordt daarover de noodklok geluid. Toen al bepleitten de voormalige museudirecteuren

Het 'meesterwerk' van beeldhouwer Couzijn wordt aan zijn lot overgelaten.

J. Deering (Van Abbe), R. Oudeaars (Kröller-Müller) en F. de Wilde (Sto-delijk Amsterdam) de restauratie van wat zij 'Couzijns ultieme mees-terwerk' noemen. Bovendien heb-ben het Amsterdams fonds voor de Kunst en het Instituut Collectie Ne-derland benadrukt dat het behoud van Groot Landschap niet slechts een Amsterdamse zaak is, maar van nationaal en internationaal belang.

Onderzijde is doorgerot,
overal steken
scherpe rafels uit

Toch lijkt het Amsterdams motto: geen daden maar woorden. Aan het beeld - eigendom van de gemeente - is de afgelopen 10 jaar geen millime-ter onderhoud gepleegd.

Waar jaarlijks een ruime ton aan euro's uitgetrokken wordt om veel-belovende jonge kunstenaars te prij-zen, en jaarlijks enkele miljoenen euro besteed aan nieuwe kunstwer-ken in de openbare ruimte, mag dit alles zo langzamerhand best een schandaal heten. Zeker nu de ge-meente volgens wethouder Bellut (cultuur) geen cent beschikbaar wil stellen om 'Groot Landschap' te be-houden. Of het om een kapot uit-

hangbord gaat, wordt verwezen naar de stadsdeelbesturen 'aan wie im-mers het onderhoud van het stedelij-ke kunstbezit is opgedragen'.

Voor de restauratie is zo'n 250.000 euro benodigd. Gezien het belang-ernstig en urgent benodigd. Het zie een mogelijke oplossing. Dit jaar wordt de Amsterdamprijs voor de Kunst niet uitgereikt. De jury pro-testeert hiermee tegen het bezuin-gingsbeleid. Dat betekent dat de ruim 400.000 euro aan prijzengeld - bestemd voor jonge kunstenaars - niet wordt uitgereikt. Het is wellicht een goed idee om dit bedrag dit jaar toch te besteden, en wel aan de res-tauratie van 'Groot Landschap'. In dat geval blijft zelfs 20.000 euro aan de strijdstok hangen.

De Amsterdamprijs moet dus toch uitgereikt worden. Ten eerste aan 'Groot Landschap' zelf, onbetwist de belichaamde eenheid van Neder-land's 'openbare kunstbezit'. Maar bovendien: aan een overleden kun-stenaar die zijn bereik bewezen heeft, daarvoor bij leven uit handen van minister Klompé de Staatsprijs ontving, maar wiens meesterwerk Amsterdam gewonn aan zijn lot overlaar.

Geert Lebbing is beekend vormgever te Rotterdam.

SPECIALLE
UITGAVE
UITVERKOCHT

geert lebbing

apart bekeken

wessel couzijn: GROOT LANDSCHAP
een pleidooi

dit is een pdf van geert lebbing's boekje
apart bekeken
wessel couzijn: GROOT LANDSCHAP
een pleidooi

een uitgave van stadsdeel Geuzenveld-Slotermeer
gedrukt in oplage 300, juli 2005
niet meer te bestellen bij Martijn de Graaf
t. 020 - 889 83 53
e. mdgraaf@geuzenveld.amsterdam.nl

Dit boekje is gewijd aan Couzijn's sculptuur Groot Landschap. En is een dringend pleidooi om dit aan zijn lot overgelaten kunstwerk te restaureren.

Helaas is dat pleidooi nodig. Want al werd het stadsdeel eertijds belast met het beheer en onderhoud van het 'openbare kunstbezit', het daarbij overgemaakte budget was en is totaal onvoldoende om die verplichting voor dit monumentale kunstwerk na te komen.

Als portefeuillehouder voor kunst en cultuur trek ik me Lebbing's pleidooi aan. Diens oproep om eindelijk -en voor het te laat is- de nodige fondsen bij elkaar te brengen hoort ook wat mij betreft niet nòg langer aan dovemansoren gericht te zijn.

Want waar een wil is is een weg.

Die weg (naar herstel=behoud) wordt in dit boekje geplaveid.

Ik hoop en verwacht dat 'betrokken partijen' daarvan belang en urgentie inzien. En dat zij het stadsdeel op korte termijn financieel bijspringen om dit in alle opzichten grootse kunstwerk voor het nageslacht te behouden.

Vóór het -inderdaad- te laat is.

Anton Ederveen
stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer

geert lebbing
apart bekeken

wessel couzijn: **GROOT LANDSCHAP**
een pleidooi

Een pleidooi is bedoeld om mensen aan te spreken.
En voor iets te winnen.

Met dat doel wordt u dit boekje aangeboden.
In de hoop dat u zich (al dan niet bestuurlijk verantwoordelijk) aangesproken voelt.

En dat u daar (voor zover mogelijk) naar handelt.

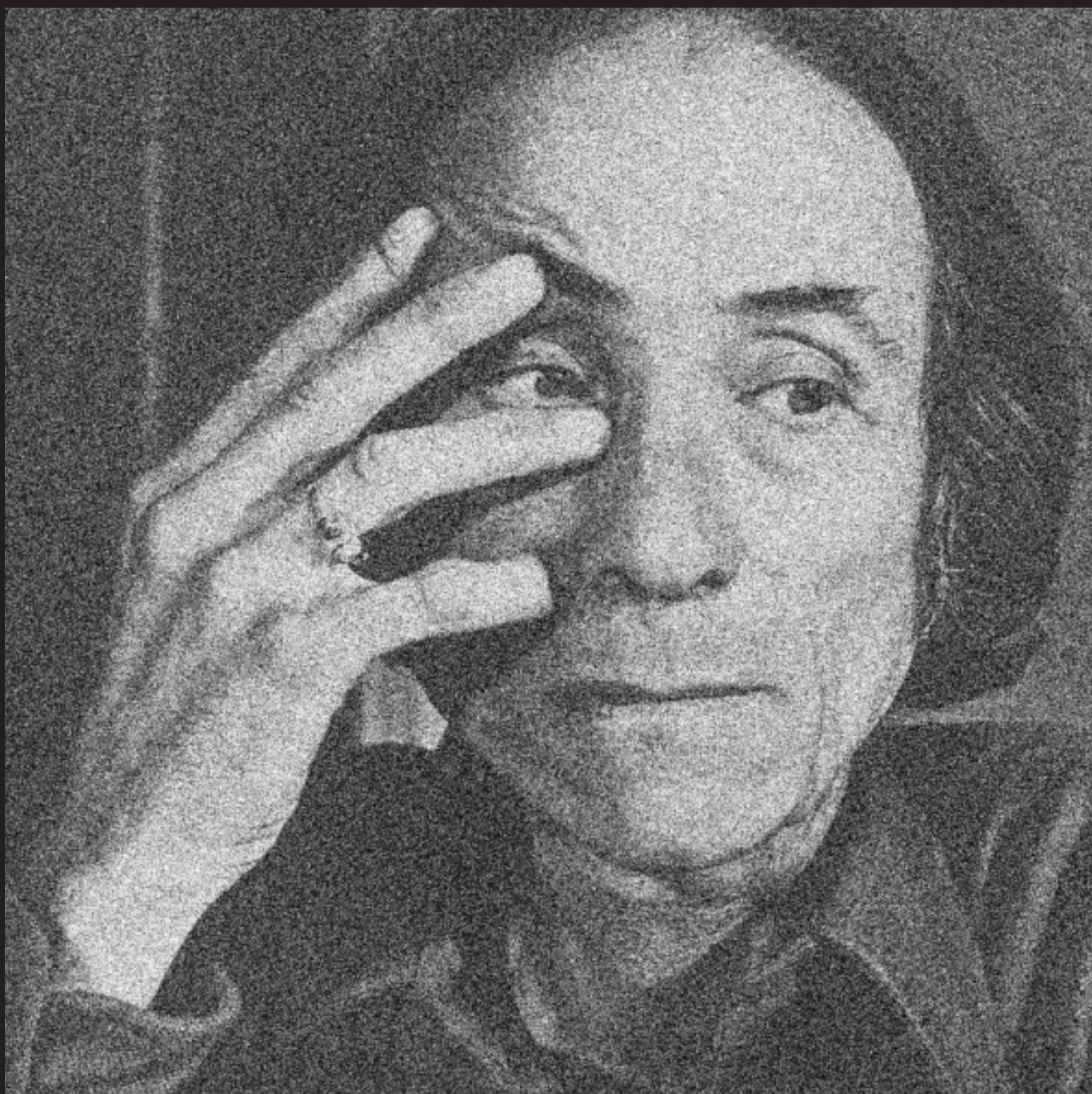
Bijvoorbeeld

- als betrokken bestuurder
- als mogelijke subsidiënt
- als publicist/mede-pleitbezorger
- als beleidsmaker

Het hokje is aan u.
We kunnen Groot Landschap niet langer laten barsten.

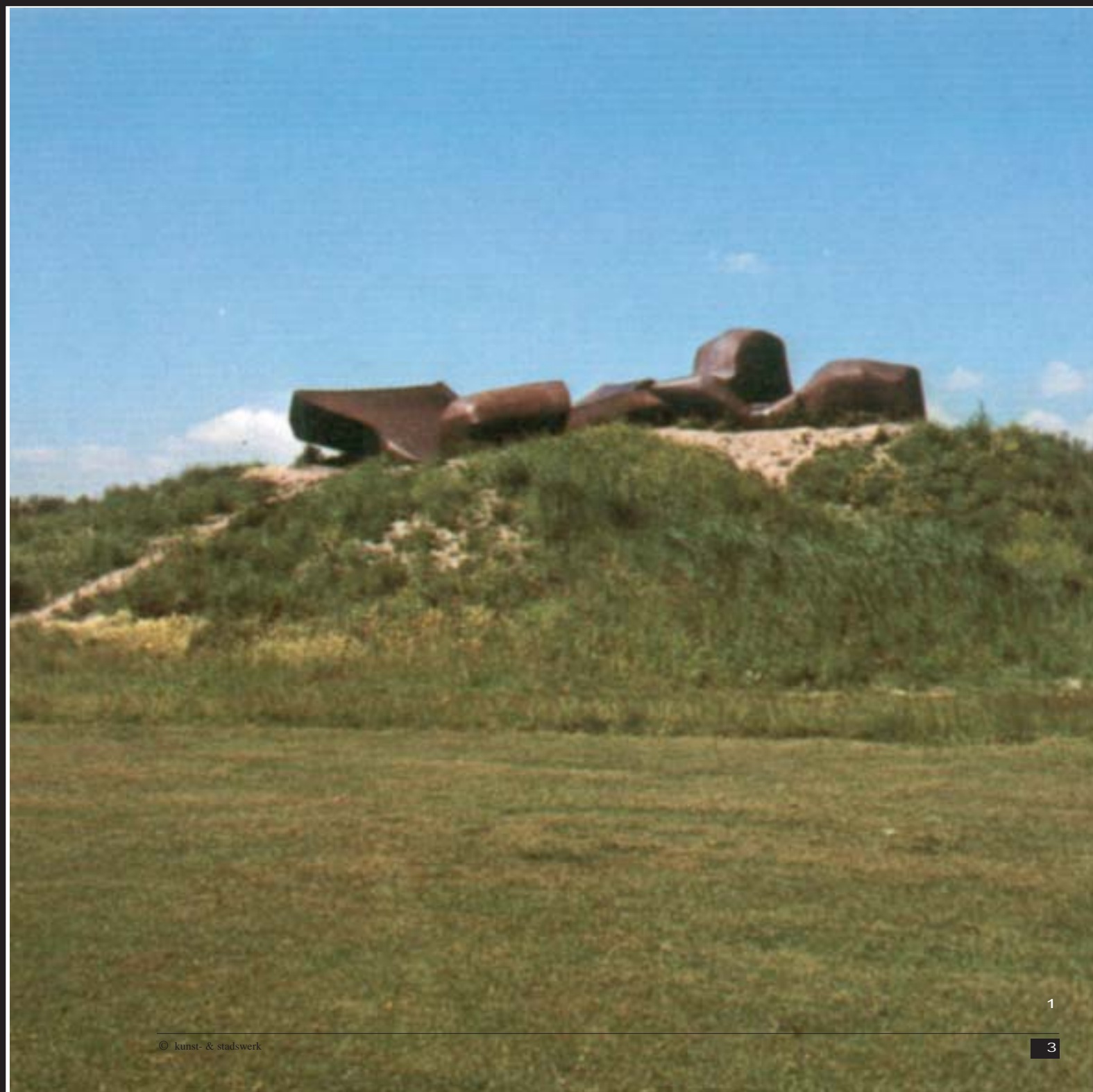
Comité van Aanbeveling

Wim Crouwel ontwerper
Jan Hoogstad architect
Pearl Perlmutter beeldhouwster
Gijs van Tuyl dir. Stedelijk Museum A'dam
Edy de Wilde ex-dir. Stedelijk Museum A'dam

wessel couzijn: **GROOT LANDSCHAP**
een pleidooi

voor Jean Leering
† 4 april 2005

hierbij

Groot Landschap in het Amsterdamse Sloterpark is ongetwijfeld een hoogtepunt in de nederlandse beeldhouwkunst. En Wessel Couzijn's meesterwerk.

Er zijn meerdere redenen om dit magistrale kunstwerk apart te bekijken.

In de eerste plaats is daar het beeld zelf. Dat een zo'n immens kunstwerk -bovendien van geroest cortenstaal gemaakt- zo'n verfijnd en poëtisch beeld oplevert, daarover is bij mijn weten nog niet eerder geschreven.

De tweede reden is de ontredderde staat waarin dit beeld al jaren verkeert. Dit boekje is niet alleen een hommage, maar vooral een dringend pleidooi voor herstel.

Daarin ging prof. Jean Leering me voor. Hij was het die me sinds 1995 geregeld aanspoorde 'iets' voor het beeld te ondernemen. Het laatst in maart, toen hij me over de niet uitgereikte Amsterdamprijs belde. Helaas, deze etappe van de 'zaak' die nog steeds dient kan hij niet meer meemaken.

Tenslotte heb ik een louter persoonlijke reden. Als beginnend beeldhouwer raakte ik al in de ban van Groot Landschap. Dat toen -in 1974- als het toon-beeld van expressie, lef en nieuwe monumentaliteit beschouwd werd, tot ver buiten de landsgrenzen werd gezien en als inspiratiebron genomen.

Pas jaren later -in 1994- keerde ik terug. Naar wat toen pas een innige geliefde bleek te zijn. Die ook door mij jaren lang schromelijk verwaarloosd was. Ook in dat opzicht heb ik dus iets goed te maken.

Ik wil een even simpel als duidelijk verhaal vertellen. Over een beeld dat de belichaamde eenheid van beeldhouwkunst is. Maar lichamenlijk zo deerlijk in verval.

En een verhaal over geld. Want waar Amsterdam *bijvoorbeeld* wel ruimhartig (want met 1 milj. euro) omgaat met het herstel van een fonteintje in de binnenstad ¹⁴) is het best een schandaal dat het hoofdstedelijk gezag Groot Landschap al 10 jaar lang willens en wetens (verder) laat barsten.

Hoogste tijd dus voor een pleidooi.

maart/juli 2005
geert lebbing

belichaamde eenheid

Op 11 juni 1963 werd op het Rotterdamse Burg. 'sJacobplein een monumentale bronssculptuur onthuld. Gaf de maker, de befaamde beeldhouwer Wessel Couzijn, dit werk de naam 'Belichaamde Eenheid' mee, in Rotterdam heet het sindsdien 'De Schroothoop'. Een beeld waar Rotterdamers ondertussen net zo trots op zijn als op hun 'Zadkini', ook ooit verguisd maar al lang hun beeld-merk. Even trots als op z'n Rotterdamers werd De Schroothoop in 1992 naar het stadshart verhuisd. Daar domineert het nu het Weena, op een waterfront bij het huidige Unilevergebouw van architect Jan Hoogstad.

Voor (en op uitnodiging van) Amsterdam maakte Couzijn het nog imposantere 'Groot Landschap'. Dat immense werk (22 x 12 x 3,5 meter !) werd door de broos ogende Couzijn uit grote geroeste cortenstalen platen gevormd en eigenhandig in elkaar gelast. In 1974 werd het in het Sloterpark hoog over de top van een heuvel gedrapeerd.

Het beeld laat zich niet anders beschrijven dan als een majestueus teken, een hedendaags hunnebed, een tot de verbeelding sprekend hoogte-punt. De belichaamde eenheid van betekenis, zeggingskracht, vorm en materie.

Amsterdammers hebben het als zodanig in bezit: òm, óp, en tussen zijn flanken spelen dagelijks horden kinderen. Hun ouders nestelen zich met kleedjes en picknick-mand op deze hoogverheven plaats.

Heeft het beeld op afstand nog altijd die fascinerende grandeur, dichterbij blijkt dat hier -eerder dan in Rotterdam- van een echte schroothoop sprake is. Aan de onderzijde is het beeld volkomen doorgerot. Uit de glanzend gesleten huid steken overal scherpe rafels. Gaten dienen als vuilnisbak. En om te voorkomen dat het hoofdstuk naar beneden dondert wordt dat sinds lang met een krakkemikkig olievat onderstut. Hier dreigt niet alleen een regelrecht gevaar voor kinderen. Hier is sprake van de regelrechte ondergang van het meest tot de verbeelding sprekende 'openbare' kunstwerk dat Amsterdam (NL) rijk is.

Reden om het beeld en diens maker apart te bekijken.

Een plaats tussen hemel en aarde

Veel meer dan een sculpture is Groot Landschap een plaats. Die alleen in de vrouwelijke vorm te beschrijven is.

Met haar enorme omvang, haar gewelfde vormen en roest-bruine huid zie je haar van ver af op de top van haar heuvel liggen, vanaf haar helmvormig hoofd liggen haar lijf en leden breed over de heuveltop uitgespreid.

Als ik haar heuvel opklim betreed ik haar wereld. Daar verlies ik mijn gewicht. Kom je bij andere kunstwerken slechts op bezoek (om ze op gepaste afstand in je op te nemen), dit beeld neemt *jou* op. En plaatst je tussen hemel en aarde.

Normaal bevinden we ons daar allemaal. Maar hier, door dit beeld is de overgang gesmeed. En manifest. Zoals ook de be-teken-is was van de hunnebedden, menhirs en stonehenges die onze verre voorouders oprichtten. Die beter dan wij wisten dat menselijk bestaan zich tussen hemel en aarde beweegt. En ons daarom hun -even imposante- beelden nalieten.

Terwijl ik me tegen haar glanzende flanken aanvlei bewonder ik haar geschulpte lasnaden, lange ribbellijnen die haar welvingen en plooiën volgen en vormen. Haar door kinderen als glijbaan gebruikte -en daardoor glanzend gepolijste- schoot. Haar zo fijnzinnig in elkaar gestoken tentakels. Ondertussen treur ik om haar gapende wonden.

Amsterdammers noemen haar 'het vliegtuigongeluk'. Ik ben dus niet de enige die dit hoogtepunt met hemel en aarde in verband brengt.

Zij heet Groot Landschap. Maar zij is de Belichaamde Eenheid. Van buitengewoon Groot *Kunstenaarschap*.

3

het beeld en zijn maker

“Wessel Couzijn was een klassiek kunstenaar. Door hem kreeg vorm wat er in een generatie leefde en het werd hen tot voorbeeld. Zo kon hij groeien tot een groot en gezaghebbend beeldhouwer in zijn tijd: door de oorlog en na de oorlog. Er ging kracht uit van zijn fragiele, maar indrukwekkende gestalte. Hij was één met zijn getourmenteerde beelden en later met de ijle bevlieging van zijn tekeningen”. Aldus R.W.D. Oxenaar -de toenmalige directeur van het Museum Kröller-Müller- in 1986 in een aan Couzijn gewijde monografie 1).

Met ‘klassiek’ doelde hij zeker niet op Couzijn’s werk maar op diens kunstenaarschap, diens mateloze drift om wat in hem leefde eigenhandig in materiële vormen te vertalen. En zo nieuwe beelden aan de werkelijkheid toe te voegen.

In dit prachtige boek is niet alleen Couzijn’s oeuvre in beeld gebracht, het geeft ook een indrukwekkend portret van de ‘fragiele’ -liever had ik hier het woord broze gezien- man. Van joodse afkomst, als kind door polio voor het leven gehandicapt, door Bronner en Zadkine in het beeldhouwvak gevormd, als jonge beeldhouwer in 1936 winnaar van de Prix de Rome, naar New York gevlucht om aan de Entlösing te ontkomen, daar zijn kunstenaarschap verder ontwikkeld, initiatiefnemer en directeur van Ateliers ‘63, in 1967 winnaar van de Staatsprijs voor beeldende kunst en architectuur, vriend van en voorbeeld voor velen, ondertussen zette die broze maar bevlogen man de meest weerbarstige en zware materialen naar zijn hoofd, hart en hand. Dichter in steen, musicus in brons, spreker in staal. Als zijn talloze ‘vliegende figuren’ wijdde hij zich aan: bevrijding van binnen- in buitenbeelden.

Het boek ligt op mijn atelier binnen handbereik. Als gids die me voorhoudt dat het in waar kunstenaarschap juist daarom gaat: bewogen & bevlogen bevrijding.

Maar ik moet terzake komen. Het boek over Couzijn’s leven, werk en betekenis is immers al geschreven. Wie meer wil weten: zie aldaar.

Groot Landschap dus.

De uitnodiging van de gemeente Amsterdam om voor het Sloterpark een sculptuur te maken dateert al van eind jaren vijftig, maar was door geldgebrek steeds uitgesteld. Pas in 1970 kan hij aan dit werk beginnen, lang nadat hij -bewogen door het werk van Henri Moore en Jacques Lipchitz- zijn rauw in was geboetseerde en in brons uitgevoerde beeldtaal verlaten heeft en ingewisseld voor een vloeiender lyriek in glanzend roestvrijstaal. Met dit toen nieuwe materiaal heeft hij in 1967 in Toronto kennisgemaakt en sindsdien gewerkt.

Bij zijn ontwerp voor het beeld in het Sloterpark neemt hij dunne aluminiumplaat, die door knippen, buigen en zetten in een beeld van sterk geplooid, gewelfde en skeletachtige vormen gedwongen worden (afb.5).

Bij dit model droomt hij van immense afmetingen. Daarom kiest hij voor de uitvoering voor cortenstaal, een ook pas uitgevonden staalsoort die toen de eigenschap belooft te bezitten die het vandaag de dag inderdaad heeft, n.l. dat de roesthuid het materiaal tegen verdere corrosie beschermt. En dus nu een zeer duurzaam materiaal is. De gemakkelijker lasbaarheid en de meer gespannen vormmogelijkheden zal Couzijn’s keuze ook bepaald hebben.

In een boerderij bij Deventer wordt een uit gegalvaniseerde pijp samengesteld buizenframe (armatuur) gelast, waar overheen de vooraf met de hand gezette plaatstukken één voor één worden opgeklemd, bijgevormd, aangehecht, nagespannen en afgelast. Met lasnaden die de vorm volgen en accentueren. En die als dunne ribbellijnen in het zicht blijven.

Zo groeit het uit drie delen bestaande, 22 meter lange, 12 meter brede en op zijn kop 3,5 meter hoge Groot Landschap. Dat na vier jaar werk in december 1974 naar het inmiddels aangelegde Sloterpark wordt getransporteerd. Om daar los, deels zwevend op en over een zandheuvel gedrapeerd te worden. Een gebaar tussen hemel en aarde.

4

5

6

de maker en zijn werk

wessel couzijn (*1912, Amsterdam) • prix de rome 1936 • 1941-46 werkt in new york oa met Zadkine • na 1946 werken in steen, oa oorlogsgedenktekens (afb.8), badstoel te helmond (afb.4) etc. • 1951 ontwerp koopvaardijmonument voor rotterdam, model geplaatst in vlissingen (afb.9) • na 1953 monumentale beelden in brons, motto 'vliegende figuren' (afb.7), opdrachten in binnen- en buitenland • 1959-63 periode 'belichaamde eenheid', geplaatst in rotterdam (afb.10,11) • 1963 initiatief ateliers'63 haarlem • 1967 staatsprijs voor beeldende kunst • na 1967 vooral werk in roestvrijstaal, oa beeld 'midsummernight's dream' toronto • 1970-74 periode 'groot landschap' • na 1974 vooral potloodtekeningen • 1982 laatste beeld 'souffleur' voor stadsschouwburg haarlem • overleden in 1984

7

8

10

© kunst- & stadswerk

10

© kunst- & stadswerk

11

11

12

© kunst- & stadswerk

verval en herstel

Het verval

Heeft het beeld op afstand nog altijd die fascinerende grandeur, dichterbij blijkt dat hier -eerder dan in Rotterdam- echt van een schroothoop sprake is.

Aan de onderzijde is het beeld volkomen doorgerot. Uit de glanzend gesleten huid steken overal scherpe rafels. Gaten dienen als vuilnisbak. En om te voorkomen dat het hoofdstuk naar beneden dondert wordt dat sinds lang met een krakkemikkig olievat onderstut.

Hier dreigt niet alleen een regelrecht gevaar voor kinderen. Hier is sprake van de regelrechte ondergang van het meest tot de verbeelding sprekende 'openbare' kunstwerk dat Amsterdam (NL) rijk is.

Daarover wordt nu al 10 jaar de noodklok geluid. En niet door de eersten de besten.

Zo bepleitten de voormalige museumdirecteuren J. Leering (Van Abbe), R. Oxenaar (Kröller-Müller) en E. de Wilde (Stedelijk Amsterdam) al in 1996 het herstel van wat ook zij 'het hoofdstuk in Couzijn's oeuvre' noemden en 'het beste van wat na de oorlog aan kunst in de openbare ruimte in Nederland tot stand is gebracht' ¹²⁾.

En toen het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) in 1997 70.000 gulden wilde spenderen om André Volten's aan gene zijde van het Sloterpark in 1968 geplaatste 'Construction I-bains DIN30' op een marmeren voetstuk te verheffen, vond Volten dat een 'zinloze verspilling'. En stelde hij voor met dat geld 'Couzijn's meesterwerk' op te knappen ¹²⁾.

Maar ook tegenover Couzijn's nabestaanden sprak bestuurlijk Amsterdam zich slechts in ambtelijke volzinnen en vage beloften uit. Om Groot Landschap gewoon (verder) te laten barsten: de afgelopen 10 jaar is aan het beeld geen millimeter onderhoud gepleegd. En wie spreekt de gemeente -als eigenaar- op de wettelijke onderhoudsverplichting aan?

Het gevaar dat het beeld 'inmiddels' voor kinderen zou opleveren werd door het bevoegd gezag natuurlijk wél au sérieux genomen. Om van dat 'probleem' af te zijn werd zelfs bedacht 'dit late werk van Couzijn' daarom en dan maar (naar de hoogovens) af te voeren ⁸⁾.

Waarop het Instituut Collectie Nederland (ICN) later weer het belang van het behoud (en snelle actie) onderstreepte. Maar vergat die actie in concrete maatregelen en financiële middelen te vertalen ⁹⁾.

© kunst- & stadswerk

En helaas geldt dat laatste ook voor een onlangs door het Stedelijk Museum uitgebracht advies ¹⁵⁾, dat overigens niet uit gemeentelijke belang/stelling maar op aandringen van Couzijn's ex-echtgenote Pearl Perlmutter is opgesteld. Tenslotte lijkt ook het pleidooi om de dit jaar niet uitgereikte Amsterdamprijs voor de Kunsten toch -aan Groot Landschap- toe te kennen aan dovemansoren gericht te zijn ¹³⁾.

Vandaar dat ik hier opnieuw mijn boog span. En op eigen gezag doe waartoe het bevoegde 10 jaar lang niet in staat is gebleken: ik ga hierna (de mogelijkheden, aanpak en kosten van) de hersteloperatie apart bekijken.

Het herstel

Is Groot Landschap nog te herstellen? Ja. Door de gaten is te zien dat het interne -weliswaar improvisatorische en verzakte- buisframe nog redelijk intact is. De schade betreft met name de beplating, die dus een mindere kwaliteit blijkt te hebben. En daarom aan de onderzijden zo is doorgeroest.

Bij herstel is de keuze: restaureren of repareren. Restaureren zou een museaal verantwoorde, door witjassen uitgevoerde -en dus zeer kostbare- reconstructie inhouden. Heeft Groot Landschap zeker museale betekenis, het is voor het buitenmuseum NL gemaakt. En een intensief gebruikt kunstwerk bovendien. Alleen al daarom is een restauratie à la Monument op de Dam (waar overigens niet op een slordige duit gekeken is) hier evenmin aan de orde als het idee om het hele beeld door een replica te laten vervangen ⁹⁾.

Repareren houdt in: uitgaan van een louter ambachtelijke aanpak, doen wat technisch en financieel haalbaar en doeltreffend is. Uitgaan ook van op Couzijn's eigen 'klassieke' werkwijze: ergens -in overal- met je hoofd en hart beginnen. En je handen laten werken tot het klaar is.

Zodat het beeld een volgende 30 jaar meekan.

Vóóraf is het bestuurlijk keuzemenu dus:

1. Restaureren
2. Repareren
3. Of toch (om redenen) naar de hoogovens.

keuze A

Mijn advies: ga voor repareren.

13

12

13

Plan van aanpak

Het ICN e.a.^{9,10} stellen herstel *in een werkplaats* voor. Dat houdt in: beeld in stukken zagen, in delen transporteren, herstellen, transporteren, plaatsen en weer in elkaar lassen. Lijkt dit alleen al budgettair onhaalbaar, ik durf met zekerheid te stellen dat Groot Landschap zo'n operatie niet zal overleven. En juist zo op de schroothoop belandt.
Dus keuze 1: Ter plaatse repareren.

Laten we eerst de financiering van *reparatie* apart bekijken. Welnu: bedenk bij het volgende dat de dagwaarde van Groot Landschap berekend is op € 1.184.000 en dat de intrinsieke waarde een veelvoud daarvan is. Door derden werden de *restauratiekosten* eertijds op maximaal € 140.000 geraamd¹⁰. Bedenk echter dat je dit werk niet zo maar aan die derden kunt overlaten¹⁵. En dat aannemers zonder bestek met natte vingers schrijven. En kosten voor onderzoek, regie, BTW etc. niet tellen. Mijn (gobale) elementenbegroting (*van reparatie ter plekke*) komt niettemin (maar wel all-in) ook op zo'n € 140.000 uit.
Dus keuze 2: Neem € 140.000 als benodigd budget.

Nu had het AFK al sinds 2001 een potje van € 11.000 gereserveerd en nog eind 2004 aan het stadsdeel toegezegd¹¹. Dat blijkt nu begin 2005 onbested te zijn 'ingetrokken'. Waarop ook het voorstel dat het stadsdeel Geuzenveld/Slootermeer € 50.000 beschikbaar zou stellen in de ijskast belandde. Maar in een recent besluit heeft de stadsdeelraad die bijdrage nu toch welwillend vastgesteld¹⁶.
Dus keuze 3: Neem € 50.000 als aanloopbudget.
 En reken erop dat voor de resterende € 90.000 al werkend dekking gevonden zal worden.

Dus keuze 4: Niet langer wachten. Aan het werk.
 Stel allereerst een (beoordeelbaar) plan van aanpak (*voor reparatie ter plekke*) op. Daarin is de hele operatie terug te brengen tot:

1. Stabiliseren: onderstempeling, langszij boren van een reeks eenvoudige schoorpalen.
2. Ontgraven heuveltop, vrijmaken onderkanten.
3. Stabiliseren: inwendig buizenframe koppelen aan schoorpalen.

aan het werk

4. Conservering: binnenzijde tectyleren, zorgen voor interne ventilatie (condensvorming).
5. Herstel onderzijden: aanlassen van ter plekke gevormde cortèn-plaatstukken in Couzijn's handschrift.
6. Cosmetisch herstel: open naden en splinters bijwerken en -patineren.
7. Anti-graffiti behandeling.
8. Zandafwerking bovenzijde heuvel, onderzijde beeld vrij van maaiveld houden.
9. Onderhoudsplan: regulier onderhoud, graffiti etc.

In voorgaand recept waren uiteraard al een aantal keuzen vóórgekookt.

A. Behoud (om redenen) Groot Landschap.

1. Kies voor ambachtelijke reparatie ter plekke.
2. Ga er van uit dat de kosten daarvan ca. € 140.000 zijn.
3. Neem de beschikbare € 50.000 als aanloopbudget.
4. Stel (dus) allereerst een beoordeelbaar plan van aanpak op, onderzoek de toe te passen technieken en materialen, begroot de werkelijke kosten.
5. Maak op basis daarvan het financiële plaatje rond.

B. Daarna volgen de gangen:

6. Werk het plan van aanpak besteksmatig uit (werkbeschrijvingen en def. kostenbegroting).
7. Vraag op basis daarvan offertes aan bij gerenommeerde, ambachtelijk ingestelde bedrijven.
8. Beoordeel de offertes, kies en gun de opdracht.
9. Start de uitvoering en laat deze vakkundig begeleiden.
10. Wanneer klaar: feestelijke heronthulling.

En om in restaurateurstermen te blijven:
 Dit is een beproefd recept.
 De bereiding vraagt zorg en toewijding.
 Wie dit menu kiest moet het gelag wel willen betalen.

En wat de auteur betreft:
 Die heeft vaker met dit bijltje gehakt.
 En het zijn niet alle koks die de kookkunst dienen.

bronnen

In dit boekje is dankbaar gebruik gemaakt van en verwezen naar de volgende bronnen.

literatuur

- 1) Wessel Couzijn beeldhouwer/sculptor, uitgave in de serie Monografieën van Nederlandse Kunstenaars, Openbaar Kunstbezit 1986
- 2) K.E. Schuurman: 'Wessel Couzijn', uitgave in reeks Bildende Kunst und Baukunst in den Niederlanden, Meulenhoff 1967
- 3) Ch. Wentinck: De moderne beeldhouwkunst in Europa, 1958
- 4) Amsterdams Beeldenboek, AFK 1996
- 5) Wilma Jansen: 'Kunstopdrachten van de Rijksgebouwendienst', uitg. 010, 1995 (cat.nrs. 0003A, 0232A, 1084)
- 6) Cor Blok ea: 'Kunst en Omgeving', uitg. Kunst en Bedrijf 1977
- 7) Dialoog Kunst en Gebouw, uitg. Bouwcentrum 1970

rapportages en correspondentie

- 8) AFK: Opwaardering BKOR 'De Stadsdelen', 1996
- 9) Advies Instituut Collectie Nederland, sept. 2001
- 10) Offertes firma's Ciltron, dec. 2003, Siem Steur, juli 2004
- 11) Verslag bespreking stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer dd 9 sept. 2004
- 12) Div. correspondentie vanaf 1995 t/m 2005
- 13) Artikel Trouw 26-02-2005 (zie binnenzijde omslag)
- 14) Artikel NRC 22-06-2005 'Grote fontein'
- 15) J. van Bennekom: Conditie-rapport Stedelijk Museum dd 11 april 2005
- 16) Raadsbesluit dd 5 juli 2005

illustraties

Onderstaande foto's zijn afkomstig uit 1).

- Wessel Couzijn, portret, datum onbekend
- 3 Groot Landschap, foto 1986
  - 4 Couzijn met 'Twee in badstoel', foto 1948
  - 5 Aluminium model Groot Landschap, 1970
  - 6 Couzijn tekent Willem Sandberg, 1975 of '76
  - 7 'Vliegend', Kerk De Olijftak, Amsterdam Slotermeer 1955
  - 9 Koopvaardijmonument Rotterdam/Vlissingen 1951/1968
  - 10 Belichaamde Eenheid, Rotterdam Burg. 'sJacobplein, foto ca. 1986
  - 13 Couzijn werkt aan Belichaamde Eenheid, foto ca. 1960

Onderstaande foto's zijn afkomstig uit 6).

- 1 Groot Landschap, foto ca 1977

Overige illustraties van de auteur

- Groot Landschap, foto 1995
- 2 Groot Landschap, foto 1997
  - 8 Gedenksteen 'Exodus', Amsterdam Oost 1950, foto 2002
  - 11 Belichaamde Eenheid, Rotterdam Weena, foto 1993
  - 12 Groot Landschap, foto's 1995-2004

met dank aan

In het bijzonder is dank verschuldigd aan

Jean Leering †

voor diens aansporingen en raad, zie inleiding

Pearl Perlmutter beeldend kunstenaar

voor haar inzet t.b.v. dit werk van haar ex-echtgenoot

André Volten †

voor onze contacten in 1996-97

Frans van Burkom adviseur ICN

Maaïke van Houten Podiumredactie Trouw

Flip van der Leeuw raadgevend ingenieurs

Ferry Theunisse adviseur

Martijn de Graaf beleidsmedewerker Geuzenveld/Slotermeer

Stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer

nam de drukkosten van deze uitgave welwillend voor zijn rekening

Geert Lebbing (1940) is van oorsprong (klassiek) beeldhouwer met een beeldende en bouwkundige beroepspraktijk.

Als beeldend vormgever voerde hij talrijke kunstopdrachten (in steen, brons, staal, textiel, kunststoffen etc.) uit, m.n. in relatie tot architectuur.

Sinds 1990 werkt hij onder de naam **kunst- & stadswerk** aan opwaardering van kunst in de openbare ruimte, o.m. in opdracht van (deel-)gemeenten, Rijksgebouwendienst.

Onder de naam **tekst & uitleg** verzorgt hij aan dat onderwerp gerelateerde uitgaven, zoals de serie Apart Bekeken, Kunst & Kids etc.

Sinds 1995 heeft hij zich (met anderen) als onbezoldigd pleitbezorger ingezet voor het herstel van Groot Landschap. In die rol is dit boekje geschreven. Toonzetting en spelfouten zijn dus alleen hem aan te rekenen.

Gelet op gemeentelijke correspondentie zij met nadruk gesteld dat het de auteur uitsluitend gaat om het daadwerkelijk herstel van Groot Landschap. Door wie dan ook uitgevoerd. Als het maar vakkundig (en snel) gebeurt.

APART BEKEKEN

is een reeks schriftjes die om de één of andere reden gewijd zijn aan kunstwerken in de (semi-) openbare ruimte

GROOT LANDSCHAP EEN PLEIDOOI

is nummer
7.1

oplage
300 exemplaren
waarvan 100 genummerd
dit is nr.

copyright 2006 © geert lebbing

Alle rechten op de inhoud van deze uitgave zijn uitdrukkelijk voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur